Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (osmého senátu)

13. července 2017 *

„Řízení o předběžné otázce – Soudní spolupráce v občanských věcech – Nařízení (ES) č. 44/2001 – Příslušnost ve věcech pojištění – Vnitrostátní právní předpisy, které za určitých podmínek stanoví právo poškozené osoby podat žalobu přímo proti pojistiteli osoby, která nehodu zavinila – Ujednání o příslušnosti sjednané mezi pojistitelem a osobou, jež způsobila škodu“

Ve věci C-368/16,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Højesteret (Nejvyšší soud, Dánsko) ze dne 20. června 2016, došlým Soudnímu dvoru dne 6. července 2016, v řízení

Assens Havn

proti

Navigators Management (UK) Limited,

SOUDNÍ DVŮR (osmý senát),

ve složení M. Vilaras, předseda senátu, M. Safjan (zpravodaj) a D. Šváby, soudci,

generální advokát: Y. Bot,

vedoucí soudní kanceláře: A. Calot Escobar,

s přihlédnutím k písemné části řízení,

s ohledem na vyjádření předložená:

— za Navigators Management (UK) Limited H. Nissenem, advokat,

— za belgickou vládu L. Van den Broeck a J. Van Holm, jako zmocněnkyněmi,

— za španělskou vládu A. Rubio Gonzálezem a A. Gavela Llopis, jako zmocněnci,

— za Evropskou komisi M. Heller a L. Grønfeldt, jako zmocněnkyněmi,

s přihlédnutím k rozhodnutí, přijatému po vyslechnutí generálního advokáta, rozhodnout věc bez stanoviska,

vydává tento

* Jednací jazyk: dánština.

Rozsudek

1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 13 bodu 5 a čl. 14 bodu 2 písm. a) nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Úř. věst. 2001, L 12, s. 1; Zvl. vyd. 19/04, s. 42).

2 Tato žádost byla předložena v rámci sporu mezi Assens Havn (přístav v Assens, Dánsko) a pojišťovnou Navigators Management (UK) Limited (dále jen „Navigators Management“) ve věci náhrady škody, kterou na přístavním zařízení v přístavu v Assens způsobil remorkér pojištěný u této pojišťovny.

Právní rámec

Unijní právo

Nařízení č. 44/2001

3 Body 11 a 13 odůvodnění nařízení č. 44/2001 zní takto:

„(11)

Pravidla pro určení příslušnosti musí být vysoce předvídatelná a založená na zásadě, podle které je příslušnost obecně založena na místě bydliště žalovaného, a musí být na tomto základě vždy určitelná, kromě několika přesně určených případů, kdy předmět sporu nebo smluvní volnost stran opravňuje k použití odlišného určujícího hlediska. […]

[…]

(13) Pokud se týče pojištění, spotřebitelských a pracovních smluv, měla by být slabší strana chráněna pravidly pro určení příslušnosti, která jsou jejím zájmům příznivější než obecná pravidla.“

4 Články 8 až 14, které jsou obsaženy v oddíle 3 kapitoly II uvedeného nařízení, který je nadepsán „Příslušnost ve věcech pojištění“, uvádí pravidla pro určení příslušnosti ve věcech pojištění.

5 Článek 8 téhož nařízení uvádí:

„Ve věcech pojištění se příslušnost určuje podle tohoto oddílu, aniž jsou dotčeny článek 4 a čl. 5 bod 5).“

6 Článek 9 odst. 1 nařízení č. 44/2001 uvádí:

„Pojistitel, který má bydliště na území některého členského státu, může být žalován:

a) u soudů členského státu, v němž má bydliště nebo

b) v jiném členském státě v případě žaloby podané pojistníkem, pojištěným nebo oprávněnou osobou u soudu místa bydliště žalobce,

[…]“

7 Článek 10 tohoto nařízení stanoví:

„Ve věcech pojištění odpovědnosti nebo pojištění nemovitostí může být pojistitel kromě toho žalován u soudu místa, v němž nastala škodná událost. Totéž platí, jsou-li v téže pojistné smlouvě pojištěny a stejnou škodní událostí postiženy movité věci i nemovitosti.“

8 Článek 11 odst. 2 daného nařízení uvádí:

„Na žalobu, kterou poškozený podává přímo proti pojistiteli, se použijí články 8, 9 a 10, je-li taková přímá žaloba přípustná.“

9 Článek 13 téhož nařízení uvádí:

„Od ustanovení tohoto oddílu je možné se odchýlit pouze

[…]

2) dohodou umožňující pojistníkovi, pojištěnému nebo oprávněné osobě zahájit řízení u jiných soudů než těch, které jsou uvedeny v tomto oddíle,

3) dohodou uzavřenou mezi pojistníkem a pojistitelem, kteří mají v době uzavření smlouvy bydliště nebo obvyklý pobyt v témže členském státě, jestliže tato dohoda zakládá příslušnost soudů tohoto státu, a to i v případě, že by škodná událost nastala v cizině, ledaže by taková dohoda nebyla podle práva tohoto státu přípustná,

[…]

5) dohodou týkající se pojistné smlouvy do té míry, v níž se vztahuje na jedno či více z rizik uvedených v článku 14.“

10 Článek 14 nařízení č. 44/2001 stanoví:

„Rizika uvedená v čl. 13 bodu 5 jsou tato:

1) veškeré škody
   a) na námořních plavidlech, zařízeních při pobřeží a na volném moři nebo na letadlech, způsobené událostmi, které souvisí s jejich využíváním pro obchodní účely;

[…]

2) veškerá odpovědnost, s výjimkou odpovědnosti za škody na zdraví cestujících nebo za škody na jejich zavazadlech,
   a) související s používáním nebo provozem námořních plavidel, zařízení nebo letadel uvedených v bodě 1 písm. a), pokud nejsou v případě letadel podle práva členského státu, v němž je letadlo registrováno, ujednání o příslušnosti pro pojištění takových rizik zakázána;

[…]“

11 Článek 23 tohoto nařízení, který je obsažen v oddíle 7 téže kapitoly II, nadepsaném „Ujednání o příslušnosti“, v odstavcích 1 a 5 uvádí:

„1. Dohodnou-li se strany, z nichž alespoň jedna má bydliště na území členského státu, že v již vzniklém nebo budoucím sporu z určitého právního vztahu má příslušnost soud nebo soudy tohoto členského státu, je příslušný soud nebo soudy tohoto státu. Pokud se strany nedohodnou jinak, je tato příslušnost výlučná. Taková dohoda o příslušnosti musí být uzavřena

a) písemně nebo ústně s písemným potvrzením nebo

b) ve formě, která odpovídá zvyklostem zavedeným mezi těmito stranami, nebo

c) v mezinárodním obchodě ve formě, která odpovídá obchodním zvyklostem, které strany znaly nebo musely znát a které strany smluv tohoto druhu v daném odvětví obchodu obecně znají a pravidelně se jimi řídí.

[…]

5. Dohody o příslušnosti ani obdobná ustanovení v zakládající listině trustu nemají právní účinek, jsou-li v rozporu s články 13, 17 nebo 21 nebo pokud mají soudy, jejichž příslušnost má být vyloučena, na základě článku 22 výlučnou příslušnost.“

12 Nařízení č. 44/2001 bylo zrušeno článkem 80 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Úř. věst. 2012, L 351, s. 1). Podle jeho čl. 81 druhého pododstavce se však posledně uvedené nařízení použije až ode dne 10. ledna 2015.

Dohoda ES-Dánsko

13 Účelem dohody mezi Evropským společenstvím a Dánským královstvím o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, podepsané v Bruselu dne 19. října 2005 (Úř. věst. 2005, L 299, s. 62, dále jen „Dohoda ES-Dánsko“) a schválené jménem Společenství rozhodnutím Rady 2006/325/ES ze dne 27. dubna 2006 (Úř. věst. 2006, L 120, s. 22), je uplatňovat ustanovení nařízení č. 44/2001 a prováděcích pravidel k němu na vztahy mezi Evropskou unií a Dánským královstvím. Tato dohoda vstoupila v souladu se svým čl. 12 odst. 2 v platnost dne 1. července 2007 (Úř. věst. 2007, L 94, s. 70).

14 Preambule Dohody ES-Dánsko zní takto:

„[…]

Vzhledem k tomu, že Soudní dvůr [Evropské unie] by měl mít za stejných podmínek pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se platnosti a výkladu této dohody, které předložil dánský soud nebo tribunál, a že dánské soudy a tribunály by proto měly požadovat rozhodnutí o předběžné otázce týkající se výkladu nařízení [č. 44/2001] a jeho prováděcích opatření za stejných podmínek jako soudy a tribunály jiných členských států,

[…]“

15 Článek 2 Dohody ES-Dánsko, nadepsaný „Příslušnost, uznávání a výkon soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech“, v odstavci 1 uvádí:

„Nařízení [č. 44/2001], které je uvedeno v příloze této dohody a tvoří její součást, a prováděcí pravidla k němu přijatá na základě čl. 74 odst. 2 nařízení, a pokud jde o prováděcí pravidla přijatá po vstupu této dohody v platnost, provedená [Dánským královstvím] podle článku 4 této dohody a pravidla přijatá podle čl. 74 odst. 1 nařízení, se použijí podle mezinárodního práva na vztahy mezi [Unií] a [Dánským královstvím].“

16 Článek 6 Dohody ES-Dánsko, nadepsaný „Pravomoc Soudního dvora [Evropské unie] ve vztahu k výkladu této dohody“, v odstavci 1 stanoví:

„Vyvstane-li otázka platnosti nebo výkladu této dohody v řízení před dánským soudem, obrátí se tento soud na Soudní dvůr se žádostí o rozhodnutí v této věci vždy, kdy by se to za stejných okolností vyžadovalo od jiného členského státu Evropské unie v souvislosti s nařízením [č. 44/2001] a prováděcími pravidly k němu uvedenými v čl. 2 odst. 1 této dohody.“

Dánské právo

17 Článek 95 forsikringsaftaleloven (zákon o pojistných smlouvách) uvádí:

„1. Je-li prokázána povinnost pojištěného nahradit poškozenému škodu a určena výše náhrady, přechází na poškozeného práva pojištěného, které má vůči společnosti, a to v rozsahu, v němž nebyl odškodněn.

2. Na poškozeného rovněž přechází práva pojištěného vůči společnosti, je-li jeho pohledávka na náhradu škody dotčena úpadkem pojištěného, nebo vyrovnáním či restrukturalizací dluhu. Nebyl-li poškozený odškodněn, může vůči společnosti uplatnit celou pohledávku na náhradu škody. V případech uvedených v prvním bodě informuje společnost pojištěného v přiměřené lhůtě o tom, že obdržela oznámení o pohledávce na náhradu škody.“

Spor v původním řízení a předběžná otázka

18 Na podzim roku 2007 Skåne Entreprenad Service AB, společnost založená podle švédského práva (dále jen „Skåne Entreprenad“), zajistila přepravu cukrové řepy do továrny nacházející se v Nykøbing Falster (Dánsko). Část byla přepravena lodí z Assens do Nakskov (Dánsko). Za účelem této cesty si Skåne Entreprenad najala několik remorkérů a nákladních člunů, mezi něž patřil remorkér *Sea Endeavour I*, a uzavřela za tímto účelem pojištění odpovědnosti s Navigators Management.

19 Pojistná smlouva obsahovala mimo jiné následující ustanovení:

„Rozhodné právo a příslušné soudy Tato pojistná smlouva se řídí právem platným v Anglii a ve Walesu a v souladu s tímto právem musí být vykládána; každá ze smluvních stran se zavazuje podřídit se výlučné pravomoci soudů Anglie a Walesu.“

20 Pojistné podmínky Navigators Management obsahovaly mimoto následující ustanovení:

„7) Rozhodné právo, postup v případě sporu a řešení sporů Tato pojistná smlouva se řídí anglickým právem a musí být v souladu s tímto právem vykládána. Podléhá především zákonu z roku 1906 o námořním pojištění, ve znění případných změn, jehož ustanovení jsou považována

za součást pojištění. Tato pojistná smlouva a všechny spory vzniklé při jejím plnění nebo s ní související spadají do výlučné pravomoci [High Court of Justice (England & Wales) v Londýně, Spojené království].“

21 Při průjezdu remorkéru *Sea Endeavour I* přístavem v Assens dne 24. listopadu 2007 byly na přístavním zařízení způsobeny škody. Účastníci původního řízení se neshodují na tom, jak tyto škody vznikly a kdo je za ně odpovědný.

22 Vzhledem k tomu, že proti Skåne Entreprenad bylo mezitím zahájeno insolvenční řízení, přístav v Assens podal proti Navigators Management, která je pojistitelem odpovědnosti údajného původce škody, přímou žalobu k Sø- og Handelsretten (námořní a obchodní soud, Dánsko) a domáhal se, aby bylo posledně uvedené společnosti uloženo, že mu má nahradit uvedené škody ve výši 1 310 536 dánských korun (DKK) (přibližně 176 270 eur).

23 Uvedený soud se otázkou soudní příslušnosti zabýval ve zvláštním řízení a poté rozsudkem ze dne 22. prosince 2014 žalobu pro nepříslušnost dánských soudů odmítl, neboť ujednání o příslušnosti sjednané mezi stranami pojistné smlouvy lze uplatnit vůči poškozenému. Přístav v Assens podal proti danému rozsudku kasační opravný prostředek k předkládajícímu soudu.

24 Podle předkládajícího soudu v první řadě vyvstává otázka, zda přístav v Assens, který má podle čl. 95 odst. 2 zákona o pojistných smlouvách právo podat žalobu přímo proti pojišťovně osoby, která způsobila škodu, je vázán ujednáním o příslušnosti obsaženým v pojistné smlouvě uzavřené mezi Skåne Entreprenad a Navigators Management na základě čl. 13 bodu 5 nařízení č. 44/2001 ve spojení s čl. 14 bodem 2 písm. a) tohoto nařízení. Pokud tomu tak je, Sø- og Handelsretten (námořní a obchodní soud) právem odmítl žalobu podanou přístavem v Assens.

25 Předkládající soud uvádí, že v dánském právu poškozený sice v zásadě nemůže podat přímou žalobu proti pojišťovně osoby, která způsobila škodu, avšak článek 95 zákona o pojistných smlouvách podání takové žaloby umožňuje v případě, že je například pojistník v úpadku, jak tomu bylo v projednávaném případě.

26 Za těchto okolností se Højesteret (Nejvyšší soud, Dánsko) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Je třeba čl. 13 bod 5 ve spojení s čl. 14 bodem 2 písm. a) nařízení č. 44/2001 vykládat v tom smyslu, že poškozená osoba, která má na základě vnitrostátního práva možnost žalovat přímo pojišťovnu osoby, která způsobila škodu, je na základě čl. 13 bodu 5 ve spojení s čl. 14 bodem 2 písm. a) uvedeného nařízení vázána ujednáním o příslušnosti platně sjednaným mezi pojistitelem a pojistníkem?“

K předběžné otázce

27 Podstatou otázky předkládajícího soudu je, zda čl. 13 bod 5 nařízení č. 44/2001 ve spojení s čl. 14 bodem 2 písm. a) tohoto nařízení musí být vykládán v tom smyslu, že poškozený, který může podat přímou žalobu proti pojistiteli osoby, která mu způsobila škodu, může být vázán ujednáním o příslušnosti sjednaným mezi tímto pojistitelem a touto osobou.

28 Za účelem odpovědi na tuto otázku je třeba odkázat na systematiku ustanovení oddílu 3 kapitoly II nařízení č. 44/2001 a na jejich cíle.

29 V tomto ohledu je třeba připomenout, že oddíl 3 kapitoly II nařízení č. 44/2001 stanoví samostatný systém rozdělení soudní příslušnosti ve věcech pojištění (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 12. května 2005, Société financière et industrielle du Peloux, C-112/03, EU:C:2005:280, bod 29).

30 Podobně jako ve věcech týkajících se pracovníků a spotřebitelů se žaloba ve věci pojištění vyznačuje jistou nerovnováhou mezi stranami (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 26. května 2005, GIE Réunion européenne a další, C-77/04, EU:C:2005:327, bod 22), kterou mají pravidla stanovená v článku 8 oddílu 3 kapitoly II nařízení č. 44/2001 napravit tím, že se na nejslabší stranu uplatní pravidla pro určení příslušnosti, která jsou jejím zájmům příznivější než obecná pravidla (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 17. září 2009, Vorarlberger Gebietskrankenkasse, C-347/08, EU:C:2009:561, bod 40).

31 Uvedená ustanovení zejména usnadňují situaci poškozeného, jemuž byla způsobena škoda krytá pojištěním, tím, že mu umožňují žalovat dotčeného pojistitele zejména u soudu místa, v němž nastala škodná událost, a to pod podmínkou, že vnitrostátní právo takovou přímou žalobu stanoví.

32 Jak v projednávaném případě vyplývá z bodů 24 a 25 tohoto rozsudku, předkládající soud, kterému přísluší vykládat své vnitrostátní právo, má za to, že čl. 95 odst. 2 zákona o pojistných smlouvách, který se vztahuje na spor v původním řízení, stanoví právo poškozeného podat proti pojistiteli přímou žalobu ve smyslu čl. 11 odst. 2 nařízení č. 44/2001.

33 Pokud jde o možnost uplatnit dohodu o příslušnosti vůči poškozenému, je zjevné, že podle čl. 13 bodu 5 nařízení č. 44/2001 ve spojení s jeho čl. 14 bodem 2 písm. a) se lze takovou dohodou odchýlit od ustanovení oddílu 3 uvedeného nařízení mimo jiné v případě pojistných smluv, které kryjí veškerou odpovědnost související s používáním nebo provozem plavidel.

34 Dále je nesporné, že čl. 11 odst. 2 nařízení č. 44/2001, na základě kterého se ustanovení článků 8 až 10 tohoto nařízení uplatní v případě přímé žaloby, kterou podal poškozený proti pojistiteli, se netýká článků 13 a 14 uvedeného nařízení, a tudíž dohod o příslušnosti.

35 Ze systematiky ustanovení oddílu 3 kapitoly II nařízení č. 44/2001 tedy nevyplývá, že dohodu o příslušnosti lze uplatnit vůči poškozenému.

36 Soudní dvůr měl již v tomto ohledu příležitost uvést, že ve věcech pojištění zůstává prorogace příslušnosti striktně ohraničena cílem ochrany hospodářsky nejslabší osoby (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 12. května 2005, Société financière et industrielle du Peloux, C-112/03, EU:C:2005:280, bod 31).

37 Článek 13 nařízení č. 44/2001 tak obsahuje taxativní výčet případů, kdy se strany mohou odchýlit od pravidel stanovených v oddíle 3 kapitoly II tohoto nařízení.

38 Navíc podle čl. 23 odst. 5 uvedeného nařízení nemají dohody o příslušnosti právní účinek, jsou-li v rozporu s ustanoveními uvedeného článku 13. Z těchto ustanovení vyplývá, že uvedené nařízení zavádí systém, ve kterém musí být výjimky z pravidel pro určení příslušnosti ve věcech pojištění vykládány striktně (obdobně viz rozsudek ze dne 12. května 2005, Société financière et industrielle du Peloux, C-112/03, EU:C:2005:280, bod 31).

39 Kromě toho je nutno konstatovat, že situace třetí osoby, které byla způsobena škoda krytá pojištěním, je ještě vzdálenější smluvnímu vztahu zahrnujícímu ujednání o příslušnosti než situace oprávněného pojištěného, který s tímto ujednáním výslovně nesouhlasil, o kterou se jednalo v rozsudku ze dne 12. května 2005, Société financière et industrielle du Peloux (C-112/03, EU:C:2005:280).

40 Je tedy třeba mít za to, že ujednání o příslušnosti sjednané mezi pojistitelem a pojistníkem nelze uplatnit vůči poškozenému, jemuž byla způsobena škoda krytá pojištěním a který chce podat přímou žalobu proti pojistiteli u soudu místa, v němž nastala škodná událost, jak bylo připomenuto v bodě 31 tohoto rozsudku, nebo u soudu místa, kde má bydliště, což je možnost, kterou Soudní dvůr uznal v rozsudku ze dne 13. prosince 2007, FBTO Schadeverzekeringen (C-463/06, EU:C:2007:792, bod 31).

41 Rozšíření závazného účinku ujednání o příslušnosti založených na ustanovení článku 13 ve spojení s ustanoveními článku 14 nařízení č. 44/2001 na poškozené by totiž mohlo ohrozit cíl, který sleduje oddíl 3 kapitoly II tohoto nařízení, a sice cíl chránit stranu, která je z hospodářského a právního hlediska nejslabší (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 17. září 2009, Vorarlberger Gebietskrankenkasse, C-347/08, EU:C:2009:561, bod 40).

42 S ohledem na výše uvedené musí být čl. 13 bod 5 nařízení č. 44/2001 ve spojení s čl. 14 bodem 2 písm. a) tohoto nařízení vykládán v tom smyslu, že poškozený, který může podat přímou žalobu proti pojistiteli osoby, která mu způsobila škodu, není vázán ujednáním o příslušnosti sjednaným mezi tímto pojistitelem a touto osobou.

K nákladům řízení

43 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (osmý senát) rozhodl takto:

Článek 13 bod 5 nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ve spojení s čl. 14 bodem 2 písm. a) tohoto nařízení musí být vykládán v tom smyslu, že poškozený, který může podat přímou žalobu proti pojistiteli osoby, která mu způsobila škodu, není vázán ujednáním o příslušnosti sjednaným mezi tímto pojistitelem a touto osobou.

Podpisy.